

DE OORLOG, 13 september 1914
 [ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 278015]

[Zondag 13 September 1914]

Inhoudsopgave 13 september 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 278015]	1
DE OORLOG	2
Politiek Weekoverzicht.	2
Op het Westelijk oorlogstooneel.	4
De aankomst der Russen tegengesproken.	4
Van het Fransche oorlogstooneel.	4
Het officieele rapport van generaal French.	5
De stelling der troepen.	5
Begin van den Duitschen aanval.	6
Terugtocht op Maubeuge.	6
Het vijandelijk plan mislukt.	7
Nog in gevaar.	7
Het bijeentrekken der cavalerie.	7
Hulde aan Sir Horace Dorrien-Smith.	8
De aviateurs.	8
In België.	9
Een vliegmaschine bij Mechelen.	9
Op het Oostelijk oorlogstooneel.	9
Russische successen.	9
In Galicië.	9
De Russische legers.	9
Oostenrijksche berichten.	9
Van het Zuidelijk oorlogstooneel.	9
De Oostenrijkers en de Serviërs.	9
De offensieve beweging der Serviërs.	10
Uit het verre Oosten.	10
In de Deutsche kolonie Nieuw-Guinea.	10
ENGELAND.	10
De stemming in Engeland.	10
Minister Churchill over de vloot.	10
FRANKRIJK.	10
Dum-dum-kogels.	10
DUITSCHLAND.	11
Tegenspraak.	11
De Deutsche verliezen.	11
Krijgsgevangenen in Deutschland.	11
Officieel Duitsch communiqué.	11
Duitscher doodgeschoten.	11
De dood van dr. Ludwig Frank.	11
TURKIJE.	12
De kapitulatiën.	12
Transportschip gezonken.	12
Betooging.	12
VEREENIGDE STATEN.	12
Een beschuldiging.	12
ZWEDEN.	12
De verdediging van Zweden.	12
Het overlijden van den Turkschen gezant.	12
BEURS EN NIJVERHEID.	12
Turksche Schatkistbiljetten.	12
Van Dag tot Dag.	12
Geschiedenis van Heden en Verleden.	12
Vluchtelingendorp. II. (Slot.)	14
Nederland en de Oorlog.	16
De "Nias".	16
Defensiefonds.	16
Het bloembollensyndicaat.	16
De Tambora.	16
Belgische vluchtelingen.	16
Neutraliteit.	17

Trein naar Zwitserland.	17
Uit Rotterdam.	17
Uitvoer-smokkelarij.	17
Vrijdom van port.	18
De suiker en de oorlog.	18
Engelsch Telegramtarief.	18
Caisse Général de Reports te Brussel.	18
Leening München.	19
Uit Engeland.	19
Uit de Petroleum-industrie.	19
Cement.	19
De Berlijnsche geldmarkt.	19
Goudproductie.	19
Uit de Ver. Staten.	19

5

EDITIE VAN 2 UUR. OCHTENBLAD. Eerste Blad. Dit nummer bestaat uit twee bladen.

DE OORLOG

10 **Politiek Weekoverzicht. – Oorlog en beschaving. – Van het Oorlogstooneel in Frankrijk. – Het officieele rapport van generaal French. – Herbertshohe genomen.**

Politiek Weekoverzicht.

15 "Der Güter höchstes dürfen wir verteid'gen Gegen Gewalt." Schiller. Als een nachtmerrie beheerscht de oorlog ons denken en gevoelen. Geen oogenblik kunnen wij ons vrijmaken van den drukkenden last, dien hij legt op onze schouders. Wij gaan er mede slapen, en wij staan er mede op, dag en nacht worden wij gekweld door de gedachte aan alle ellende, al het leed, al de vernietiging, veroorzaakt door den strijd, die ons werelddeel in vuur en vlam zet. Een strijd, die door allen gevoerd wordt in naam der beschaving, in dienst en ten bate der cultuur! Allen zetten hun standpunt uiteen en overstelpen ons met geschriften, om te bewijzen dat zij strijden voor waarheid en recht, voor beschaving en vrijheid. Indien er één heilige, gebiedende plicht is voor de beschaving, als wier strijders allen zeggen op te treden, en die naar aller meening dit tijdvak moet beheerschen, dan moet het toch zijn, den oorlog zoo min mogelijk ruw en wreed en barbaarsch te maken. Oorlog – als 25 het nu eenmaal niet anders kan, – maar geen vernietiging! Oorlog, zoo ge dien niet kunt vermijden, maar geen barbaarsheid, geen gruwelijke wreedheid. Oorlog en menschelijkheid zijn bijna niet in een adem te noemen. De oorlog is wreed, onmenschelijk, afschuwelijk. Reeds Schiller heeft dat in zijn tijd erkend, toen hij zeide: "Es ist der Krieg ein roh, gewaltsam Handwerk, Man kommt nicht aus mit sanften Mitteln. Alles Lässt sich nicht schonen." Het schijnt wel, dat met hooger stijgen der beschaving en der ontwikkeling de oorlogvoering gruwelijker, wreeder, barbaarscher wordt. En het is merkwaardig, dat de ouden in den strijd meer ridderlijkheid, en een hooger opvatting toonden, dan de modernen. In den ouden tijd 35 gold het voor een laagheid den ongewapende aan te vallen, den rustenden strijder te dooden, vrouwen en meisjes te mishandelen, of haar eer te schenden. Toen gold alleen de persoonlijke moed en het wapen was een werktuig, waarmede men poogde zijn gewapenden tegenstander in een ridderlijken kamp te dooden. Maar zijn thans de oorlogvoerenden niet wreeder, ruwer, barbaarscher dan in de 40 donkere middeleeuwen? De menschen mogen humaner zijn gewoorden, en edeler van opvatting, zoodra zij in den strijd gaan worden zij weder onbeschaafde, ruwe, woeste wezens, wie alle cultuur vreemd is. Of zooals Mad. Ackermann het zeide in haar gedicht *La Guerre*:
 "Soudain la trompette à la bouche Guerre tu reparais, plus âpre, plus farouche,
 45 Ecrassant le progrès sous ton talon sanglant."

Ziet, wij bouwen in vreedestijd prachtige steden; wij richten monumenten op ter herinnering aan de grootsten en besten onder ons; in musea verzamelen wij de schoonste voortbrengselen van kunst en nijverheid; in vreedestijd arbeiden wij en 50 brengen wij voort wat nuttig kan zijn en goed; wij werken en sparen, pogen welstand te vermeerderen en armoede tegen te gaan; wij leggen wegen aan en bouwen bruggen; wij bevorderen de samenleving en het verkeer... En wanneer dan de oorlog uitbreekt – waarom? dat weet niemand; plotseling en onverwacht, als een donderslag, om volkomen onrechtmatige, of onbegrepen, of niet te omschrijven redenen – dan zien wij alles wat 55 wij in vreedestijd hebben gewrocht, vernielen en vertrappen door menschen, die zich beschaafd noemen; beschieten met hunne kanonnen, verwoesten, verbranden,

vernietigen... Dat is toch in strijd met alle logica, dat is toch in tegenspraak met den geest, dien allen zeggen te dienen; dat is toch het tegendeel van beschaving, van ontwikkeling, van cultuur!

60 En al moge nu Moltke eens den oorlog genoemd hebben "die moralische und physische Hygiëne der Volker" – als toen in deze dagen om zich heen ziet, dan gevoelt men de innerlijke onwaarheid van dit woord, want dan ziet men in den oorlog slechts een uiting van brute kracht, die noch moreel, noch hygiënisch is, maar slechts deprimeerend, en onzedelijk. En dan zou men willen uitroepen, met het bekende woord
65 van een anderen grooten Duitscher, den hervormer, dr. Martin Luther:
"Kanonen und Feuerwaffen sind die unmittelbare Eingebung des Teufels gewesen. Gegen die fliegende Kugel hilft kein Tapferkeit. Der Soldat ist tot ehe er die Mittel zu seiner Vernichtung sieht. Wenn Adam in einem Traumgesicht die furchtbaren Instrumente gesehen hätte, die seine Kinder erfinden wurden, er ware vor Kummer gestorben."

70 Men zou hebben kunnen aannemen, dat de ontwikkeling der wetenschap, de toene verkeer en daardoor de grootere bekendheid van menschen en volken onderling, er toe zouden geleid hebben, om den moorddadigen strijd tusschen de volken onmogelijk te maken, en waar dit geheel ondoenlijk bleek, dan toch dien strijd op ridderlijke wijze te
75 voeren. Wanneer wij de oorlogen nagaan, in deze beschaafde en ontwikkelde twintigste eeuw gevoerd dan gruwen wij van de wijze, waarop de volken tegen elkaar zijn opgetreden; dan schamen wij ons voor de beschaving, die wij om ons hooren verkondigen, dan moeten wij erkennen, dat hoe mooi en verheven de theorieën in vreedstijd ook mogen zijn, de rauwe werkelijkheid meer dan leelijk is. De oorlog in
80 Zuid-Afrika, die tusschen de Russen en Japanners, de strijd tusschen Italië en Turkije, de Balkanoorlogen, en thans de groote Europeesche wereldoorlog, zij geven een gevoel van smartelijke ontgoocheling, omdat zijdoen zien, dat ondanks alle conventies en conferenties, ondanks de pogingen van regeeringen en vredesvrienden, de oorlog de vereeniging en concentratie is van alle verschrikkingen, alle
85 afschuwelijkheden, alle misdaden en alle lijden, die de menschheid in haar slechtste en ongelukkigste oogenblikken zich maar kan voorstellen. Dan moet men onwillekeurig denken aan die ontzettende ets van Goya, door hem "los desasteros de la guerra" genoemd, en waaronder hij schreef: "Ik heb het gezien, ik heb het zelf gezien!" O, het klinkt zoo mooi, in studies van generaals en staatslieden te hooren spreken van
90 de noodzakelijkheid eener ridderlijke oorlogvoering! En dan te lezen: "Ridderlijk is, wie den rechtvaardigen strijd niet schuwt, maar iedere onnoodige wreedheid nauwgezet vermijdt. Ridderlijk is, wie het met zijn eer niet kan overeenbrengen, zich te vergrijpen aan weerloozen; wie integendeel gevangenen, gewonden en zieken opneemt en verzorgt, en de niet tot de gewapende macht van den tegenstander behoorende deelen
95 der bevolking in bezette gebieden onder zijn bescherming neemt."

Zoo sprak de Duitse generaal von Litzmann in zijn studie over *Ritterliche Kriegführung*. En hij noemde het voor beschaafde natiën een plicht, om zóó den oorlog te voeren.

De generaal bedoelde het goed; och, allen, die er over schrijven, bedoelen het goed.
100 Maar zoo gemakkelijk als het uitgesproken en neergeschreven wordt is het waarlijk niet! Want in de millioenen-leger waarmede thans de wereld wordt overstroomd, komen, naast de edeldenkende en goede burgers, ook de slechtste, onwaardigste, onbeschaafdste elementen mede in het vijandelijke land. Zij branden, moorden,
105 schenden naar hartelust, als eens de gelegenheid hun geboden wordt; zij zijn degenen, die zich als halve wilden, als barbaren gedragen, en die de oorzaak worden van de gruwelen, in en door den oorlog bedreven. En slechts een zeer strenge, nooit verzwakkende krijgstucht, een voortdurend toezicht en een onverwijld onderdrukking kan hunne wandaden voorkomen. Tegen hun optreden helpen geen conventie en geen
110 Haagsche overeenkomsten; de geheele paperassenwereld van besluiten en verdragen is niet in staat de daden van een moordenaar, eerroover, schurk of brandstichter te voorkomen.

Dat kan slechts de openbare meening in alle landen. Zij kan, voorgelicht door vertrouwde rapporten, op goede gegevens berustende, haar afkeuring uitspreken over
115 alle wandaden, door welk leger ook in den strijd bedreven. Zulk een afkeuring, algemeen geuit, moet indruk maken. En het is plicht dat te doen! Want Schiller's woord uit "Wilhelm Tell", dat wij de hoogste en beste goederen der menschheid mogen –
neen, moeten verdedigen tegen geweld, is voor alle tijden en voor alle volken en landen geschreven. De geheele menschheid op zulk een ideale hoogte te brengen, dat
120 allen inzien, wat zij moeten doen en laten, in tijd van vrede en in tijd van oorlog, is bijna onbegonnen werk. Maar wel is het mogelijk, dat allen, die met gezag bekleed zijn, gevoelen en begrijpen, wat, óók in den strijd, óók in een vijandelijk of onderworpen land, mag en wat niet mag. Steeds weer moet hun op het hart worden

gedrukt, welk onderscheid er is tusschen "oorlogvoeren" en "vernietigen", tusschen strijden en moorden, tusschen vechten en brandstichten. Als motto moest elk dezer
125 vooraan in zijn zakboekje of soldatenbrevier de woorden gedrukt zien van Engel's:
"Kriegerehre": "Die Ehre der Krieger fällt nur auf den edeldenkenden Patrioten, nicht
auf den Räuber oder den Mörder." En voor het groote doel, de geheele wereld dit te
doen inzien, ethischen invloed te oefenen op de openbare meening, moesten alle
130 rechtsgeleerden en filosofen, alle geestelijken en leeraars, alle staatslieden en
schrijvers, en niet het minst alle fatsoenlijke, edeldenkende krijgslieden, wien de
eer der wapens aan het hart gaat, is alle landen zich vereenigen, om een grootsche en
geweldige demonstratie te houden, voor de ridderlijke oorlogvoering, tegen de
wreedheid, de ruwheid, de bestialiteit, de vernietiging van kunstwerken, van kerken
135 en kloosters, van gebouwen en monumenten. Een demonstratie die geen twijfel meer
overlaat, hoe men daarover denkt, in de beschaafde wereld, en waarom men zulk
optreden straft met verachting. En dan kan ik weer het oordeel aanhalen van den
Duitschen generaal von Litzmann, geschreven vóórdat deze oorlog begonnen is:
"Ridderlijke oorlogvoering! Een doel dat men zeer; goed kan bereiken, zonder aan den
140 oorlog het noodzakelijke, krachtige optreden te ontnemen; want men kan het
wapenhandwerk veredelen, zonder dit onmannelijk, sentimenteel, week te maken. Niet in
de vrees voor den oorlog toont zich de beschaving der volken, maar in de wijze waarop
hij wordt gevoerd". Komen hierbij niet de woorden van Schiller in de gedachten: "Es
reden und träumen die Menschen viel Von bessern künftigen Tagen; Nach einem
145 glücklichen, goldenen Ziel Sieht man sie rennen und jagen. Die Welt wird alt, und
wird wieder jung, Doch der Mensch hofft immer Verbesserung".
Zou die hoop dan toch vergeefs zijn; en zou de mensch, naar het dichterwoord, die
hoop maar moeten meenemen en plaatsen op zijn graf? Nu en dan zou men er toe komen,
het te gelooven. Het is in dit jaar een eeuw geleden, dat in Frankrijk Russen,
150 Duitschers, Engelschen en Franschen tegenover elkaar stonden. In den nieuwjaarsnacht
van 1814 was Blücher bij Caub den Rijn overgetrokken, met Yorck en Langeron; de
Oostenrijkers, onder Schwarzenberg, trokken door Tirol en Zwitserland om zich op
Fransch gebied met de bondgenooten te vereenigen. Daar werd in die dagen in Frankrijk
hard en bloedig gevochten. Bij Brienne, waar Napoleon als jong luitenant de
155 krijgswetenschap had bestudeerd, en waar Blücher hem – zooals de Pruisen dat noemden,
– examen zou afnemen; bij La Rothière, Vauchamps, Montereau, Bar-sur-Aube, Laon, bij
Arcis-sur-Aube en Lafère Champenoise werd gestreden – op dezelfde plaatsen in
dezelfde streek, waar nu de legers tegenover elkander staan. Toen werd er ontzettend
huis gehouden in de streek tusschen den Rijn en Parijs, in de maanden tusschen 1
160 Januari en 31 Maart.
Thans zijn wij een eeuw verder. Honderd jaren, die weinig beteekenen voor de
tijdrekenkunde, maar die een groote plaats zullen innemen in de wereldgeschiedenis,
omdat zij een tijdperk omvatten, dat rijk was aan werken van vooruitgang en
beschaving, aan uitvindingen en ontdekkingen, aan wijzigingen van geheel ons weten en
begrijpen, voelen en denken. Maar met schaamte en smart ontwaren wij, dat in de wijze
165 van oorlogsvoeren nog volstrekt geen wijziging is gekomen, ondanks alle mooie
theoriën van ridderlijke oorlogvoering en beschaafde opvattingen. Omdat de mensch nog
steeds onveranderd is, ondanks het dunne laagje beschavingsvernies, en omdat nog
steeds op hem van toepassing is het woord van Goethe: "Du bist am Ende – was du bist.
Setz' dir Perücken auf von Millionen Locken, Setz deinen Fuss auf ellenhohe Socken,
170 Du bleibst doch immer, was du bist." CHR. N.

Op het Westelijk oorlogstooneel.

De aankomst der Russen tegengesproken.

Ondanks de zeer besliste verzekeringen van enkele Engelsche bladen over de aankomst
175 van Russische troepen in Engeland, die van daar naar Frankrijk werden vervoerd,
schijnt het wel vrij zeker, dat dit een verzinsel is. In Frankrijk tenminste zijn
geen Russische troepen aangekomen.

Van het Fransche oorlogstooneel.

180 LONDEN, 12 Sept. (Reuter.) (Mededeeling van het Persbureau): "Onze troepen hebben de
Ourcq overschreden en zijn hedenochtend snel opgetrokken ter vervolging van den
vijand. Tweehonderd man zijn gevangen genomen. De cavalerie van de bondgenooten
bevond zich dezen nacht tusschen Soissons en Fismes. De vijand trekt achteruit
benoorden Vitry. Het derde Fransche legercorps heeft al het geschut van een
185 legercorps veroverd. Onze aeroplanes rapporteeren, dat de vijand met grooten spoed
terugtrekt." De Fransche gezant te 's-Gravenhage deelt mede: "De bewegingen van de
troepen der bondgenooten worden voortgezet onder omstandigheden die niet den minsten
twijfel meer overlaten aan de door de verschillende Duitse legers geleden

190 nederlaag. Zoo gaat 't eerste Duitsche leger voort met zich terug te trekken. Drie
zijner legercorpsen zijn Donderdagavond tusschen Villers Cotterets en Soissons
teruggeworpen. Aan die zijde hebben de verbonden 60 à 75 kilometers terrein
gewonnen. Van het tweede leger zijn het 10e korps en de garde teruggeworpen in
noordelijke richting en trekken haastig terug. In Champagne trekt het derde leger,
195 dat het Duitsche centrum vormt, eveneens terug, en laat het, na een verwoeden strijd,
aan de bondgenooten de geheele streek tusschen Sésannes en Vitry-le-François. In de
Argonne is 't vierde Duitsche leger ten Noorden van het woud van Trois Fontaines
teruggedreven. Het vijfde leger eindelijk, dat zeer ernstig zijn kracht beproefde op
den rechtervleugel der verbonden legers, is volslagen teruggedreven.

200 PARIJS (via Londen), 12 Sept. (Reuter.) (Communiqué.) De linkervleugel der Duitschers
is tusschen de Oise en de Marne een algemeene terugtrekkende beweging begonnen.
Gisteren werd het front begrensd door Soissons, Braine, Fismes en den berg van Reims.
Hun cavalerie schijnt uitgeput. De Engelsch-Fransche legermacht, die hen den 11den
vervolgde, vond slechts zwakken tegenstand. Het centrum en de rechtervleugel hebben
205 Vitry-le-François ontruimd, waar zij zich hadden versterkt, en den loop van de Saulx.
Bij den aanval te Sermaize en Revigny lieten zij een groote hoeveelheid materieel
achter. De troepen, die de Argonne hadden bezet, zijn begonnen te wijken en trekken
naar het noorden terug door het woud Bellenoue. In Lotharingen hebben wij enig
terrein gewonnen. Wij hebben den oostelijken zoom van het Champonoux-woud bezet,
210 benevens Rehainvillers en Gerbervillers. De Duitschers hebben Saint Dié ontruimd. Het
Belgische leger treedt krachtig op tegen de Duitschers. Mannoury en Dubail zijn
benoemd tot grootkruis, Foch tot groot-officier van het Legioen van Eer.

Het officieele rapport van generaal French.

215 Telegrammen hebben reeds kort melding gemaakt van het verslag van veldmaarschalk sir
John French aan den minister van oorlog, lord Kitchener, omtrent de verrichtingen van
het Engelsche expeditieleger sedert de verscheping tot aan den datum van afzending
van 't verslag op 7 September. Uit dat officieele rapport blijkt, dat het Engelsche
expeditieleger, 150,000 man sterk, het zeer zwaar te verantwoorden heeft gehad en dat
220 zelfs in één periode aan de Engelschen tot een zeer snellen terugtocht last moest
worden gegeven, opdat een algeheele vernietiging zou worden voorkomen. Voor den
belangstellenden lezer moge hier het rapport van generaal French in extenso volgen:
7 September 1914.

Mylord.

225 Ik heb de eer verslag uit te brengen over de verrichtingen van het veldleger onder
mijn commando tot het oogenblik van het uitbrengen van dit rapport.
Het transport van de troepen van Engeland over zee en per spoor had in uitnemende
orde plaats en zonder incidenten. Elke eenheid kwam op haar bestemming in het Lind in
goeden staat en binnen den vastgestelden tijd.

230 De concentratie was feitelijk voltooid in den avond van Vrijdag 21 Augustus, en ik
was in staat Zaterdag 22 Augustus de beschikkingen te treffen om het leger te brengen
in de posities, die het meest gunstig waren voor het beginnen der operaties, welke de
Fransche opperbevelhebber, generaal Joffre, mij verzocht te ondernemen in verband met
zijn plannen voor den veldtocht.

235 De stelling der troepen.

De ingenomen linie strekte zich uit van het kanaal van Condi in het westen over
Bergen en Binche in het oosten. De linie was als volgt bezet: Van Condé tot en met
Bergen was het Tweede corps opgesteld en aan den rechtervleugel van het Tweede corps
van Bergen af was het Eerste corps geposteed. De 5e cavaleriebrigade stond te
240 Binche.

Bij de afwezigheid van mijn Derde legercorps wenschte ik de cavalerie-divisie zooveel
mogelijk in reserve te houden voor actie op mijn uitersten flank, of ter
ondersteuning van eenig bedreigd deel van de linie. De verkenning in het voorterrein
was toevertrouwd aan brigade-generaal Sir Philip Chetwode met de 5e cavaleriebrigade,
245 maar ik gelastte generaal Allenby eenige escadrons vooruit te zenden om bij dit werk
te helpen. Gedurende den 22en en 23en deden deze vooruitgeschoven escadrons uitnemend
werk; enkele drongen door tot Soignies, en verschillende schermutselingen hadden
plaats, waarbij onze troepen zich uitnemend hielden. Op 23 Augustus, te zes uur s
morgens, verzamelde ik de bevelhebbers van het Eerste en Tweede Corps en van de
250 Cavalerie-Divisie op een plaats dicht bij de stelling en legde ik de algemeene
positie der bondgenooten uit en wat naar mijn meening generaal Joffre's plan was.
Eenigszins uitvoerig behandelde ik met hen de onmiddellijke situatie in het front van
ons. Uit inlichtingen, die ik van het Fransche hoofdkwartier ontving, maakte ik op
dat weinig meer dan een, of ten hoogste twee, van de vijandelijke legercorpsen, met

255 misschien één cavalerie-divisie, tegenover mijn positie stonden; en ik wist van geen
voorgenomen omtrekkende beweging van den vijand. Ik werd in deze opvatting versterkt
door het feit dat mijn patrouilles geen belangrijken tegenstand ondervonden bij hun
verkenningen. De waarnemingen van mijn vliegtuigen schenen eveneens deze meening te
bevestigen.

260 **Begin van den Duitschen aanval.**

Ongeveer drie uur 's namiddags op Zondag 23 Augustus, begonnen berichten in te komen,
meldend dat de vijand een aanval was begonnen op de linie van Bergen, blijkbaar met
vrij sterke macht, en dat de rechtervleugel van de positie van Bergen en Bray vooral
bedreigd was. De bevelhebber van het eerste corps had zijn flank terug gebracht tot
265 een hoogte zuidelijk van Bray en de 5e cavallerie brigade ontruimde Binche,
eenigszins zuidwaarts zich bewegend; de vijand bezette daarop Bruche. De
rechtervleugel van de 3e divisie, onder generaal Hamilton, was te Bergen, dat een
eenigszins gevaarlijk vooruitspringend front was; en ik gaf den bevelhebber van het
Tweede corps last voorzichtig te zijn en niet te lang de troepen in die
270 vooruitgeschoven positie te laten, maar, als ze ernstig bedreigd werd, het centrum
achter Bergen terug te trekken. Dit geschiedde voor zonsondergang. Intusschen ontving
ik te 5 uur 's middags, een zeer onverwacht bericht van generaal Joffre per telegram,
meldend dat ten minste drie Duitse corpsen, nl. een reservecorps, het 4e en het 9e
corps, naar het front van mijn positie oprukten en dat het Tweede corps een
275 omtrekkende beweging uit de richting van Doornik trachtte te verhinderen. Hij
berichtte mij eveneens dat de twee Fransche reservedivisies en het 5e Fransche leger
op mijn rechtervleugel terugtrokken, daar de Duitschers den vorigen dag de overgangen
van de Sambre tusschen Charleroi en Namen hadden vermeersterd.

Terugtocht op Maubeuge.

280 Met het oog op de mogelijkheid dat ik uit de positie van Bergen zou worden verdreven,
had ik te voren reeds last gegeven een positie achter mijn linie te verkennen. Deze
positie rustte op de vesting Maubeuge aan den rechtervleugel en strekte zich
westelijk uit tot Jeulain, zuidoostelijk van Valenciennes, op den linkervleugel.
Gemeld werd dat de positie moeilijk houdbaar was, omdat te velde staande gewassen en
285 gebouwen het aanleggen van loopgraven bemoeilijkten en het schootsveld in vele
belangrijke plaatsen beperkten. Niettemin leverden zij eenige weinige goede
artilleriestellingen op. Toen mij het nieuws bereikte van den terugtocht der
Franschen en de ernstige Duitse bedreiging van mijn front, trachtte ik door
verkenning door middel van aeroplanes zekerheid te verkrijgen en als resultaat
290 hiervan besloot ik bij het aanbreken van den 24sten op de stelling van Maubeuge terug
te trekken. Gedurende den nacht werd nog in meerdere of mindere mate gevochten en bij
het aanbreken van den dag op 24 Augustus deed de 2e divisie uit de buurt van
Harmiquies een krachtige beweging, alsof ze Bruche wilde hernemen. Deze werd
ondersteund door de artillerie van de 1e en 2e divisies, terwijl de 1e divisie een
295 steunstelling innam in de buurt van Peissant. Onder dekking van deze beweging trok
het tweede corps terug op de lijn Dour-Quarouble-Promeries. De 3e divisie op den
rechtervleugel van het corps leed ernstige verliezen bij deze operatie door den
vijand, die Bergen had hernomen.

Het tweede corps hield stand op deze linie, waar het gedeeltelijk zich had
300 verschanst, aldus Sir Douglas Haig in staat stellend zich geleidelijk met het Eerste
corps terug te trekken op de nieuwe positie; en hij volvoerde dit zonder veel verdere
verliezen, de linie Bavai-Maubeuge ongeveer 7 uur 's namiddags bereikend. Tegen den
middag scheen de vijand zijn krachtigste poging te doen tegen onzen linkervleugel.
Ik had tevoren generaal Allenby last gegeven met de cavallerie krachtig te ageeren
305 voor mijn linkerfront ten einde te trachten den druk te verminderen.

Ongeveer te half acht 's morgens ontving generaal Allenby bericht van sir Charles
Pergusson, bevelhebber der 5e divisie, meldend dat hij het zwaar te verduren had en
dringend steun behoefde. Op ontvangst van dit bericht bracht generaal Allenby de
cavallerie vooruit en trachtte hij rechtstreekschen steun te brengen aan de 2e
310 divisie. Gedurende den loop van deze operatie, meende generaal De Lisle, van de 2e
cavaleriebrigade, een goede gelegenheid te zien den verderen opmarsch van de
vijandelijke infanterie te verlammen, door een ruiteraanval op zijn flank. Hij rukte
met dit doel op, maar werd ongeveer 500 meter van zijn doel tegengehouden door
draadversperring en het 9e regiment lanciers en het 18e huzaren leden zwaar bij het
315 terugtrekken der brigade. De 19e infanteriebrigade, die de verbindingslijn bewaakte,
werd per spoor op 22 en 23 Aug. naar Valenciennes gebracht. In den morgen van den
24sten werd zij gezonden naar een stelling zuidelijk van Quarouble, ten einde de
linkerflank van het Tweede corps te ondersteunen. Met den steun van de cavallerie was
sir Horace Smith-Dorrien in staat in een nieuwe positie terug te trekken; hoewel hij,
320 daar er twee vijandelijke corpsen in zijn front zich bevonden en een zijn flank

bedreigde, hierbij zware verliezen leed. Tegen het aanbreken van den nacht was de positie naar het westen in de richting van Bavair bezet door het tweede corps, terwijl het eerste corps aan den rechtervleugel stond. De rechtervleugel werd beschermd door de vesting Maubeuge, de linkervleugel door de 19e brigade in stelling
325 tusschen Jeulain en Bry, en de cavalerie op den linkerflank.

De Franschen trokken nog steeds terug, en ik had geen anderen steun dan die van de vesting Maubeuge; en de hardnekkige pogingen van den vijand om mijn linkerflank om te trekken, overtuigden mij, dat het zijn bedoeling was ons tegen die vesting te dringen ten ons te omsingelen. Ik begreep, dat er geen oogenblik verloren mocht gaan bij het
330 terugtrekken naar een andere positie.

Het vijandelijk plan mislukt.

Ik had alle reden om aan te nemen, dat de vijandelijke strijdkrachten eenigszins uitgeput waren en ik wist, dat ze zware verliezen hadden geleden. Ik hoopte daarom, dat zijn vervolging niet te hevig zou zijn om me te beletten mijn doel te bereiken.

335 De operatie echter was uiterst gevaarlijk en moeilijk, niet alleen wegens de overmacht in mijn front, maar ook tengevolge van de uitputting der troepen. De terugtocht begon 's morgen vroeg op 25 Augustus naar een positie in de buurt van Le Cateau, en de achterhoede kreeg bevel tegen 5.30 's morgens den weg Maubeuge-Bavai-Eth vrij te maken.

340 Twee cavaleriebrigades, met de divisie-ruiterij van het tweede corps, dekten de beweging van het tweede corps. De rest van de cavaleriedivisie met de 19e brigade, het geheel onder bevel van generaal Allenby, dekte de oostelijke flank. De 4e divisie begon zijn concentratie op Le Cateau op Zondag, den 23sten, en in den morgen van den 25sten waren elf bataljons en een brigade artillerie met den staf gereed om op te treden.

Ik gaf generaal Snow last op te rukken naar een positie met zijn rechtervleugel zuidelijk van Solesmes, zijn linkervleugel rustend op den weg Kamerrijk-Le Cateau, zuidelijk van La Chaprie. In die stelling verleende de divisie grooten steun voor den effectieven terugtocht van het Tweede en Eerste corps naar de nieuwe positie.

350 Hoewel de troepen last hadden gekregen de positie Kamerrijk-Le Cateau-Landrecies te bezetten, en het terrein op den 25sten, gedeeltelijk was verschanst, twijfelde ik toch zeer – naar aanleiding van door mij ontvangen berichten over de toenemende sterkte van den vijand tegenover mij – aan de juistheid om daar slag te leveren.

Nog in gevaar.

355 Met het oog op net voortdurende terugtrekken van de Franschen op mijn rechtervleugel, mijn zeer blootgestelden linkerflank, de pogingen van 's vijands westelijk corps (II) om mij in te sluiten, en bovenal, de uitputting der troepen, besloot ik een krachtige poging te doen om den terugtocht voort te zetten tot ik een flinke hindernis, zooals bijv. de Somme of De Oise, tusschen mijn troepen en den vijand kon brengen, en dus

360 mijn troepen eenige gelegenheid te geven tot rust en herstel. Daarom werden bevelen gezonden aan de corpscommandanten om hun terugtocht zoo spoedig mogelijk voort te zetten naar de algemeene linie Vermand-St. Quentin-Ribemont. De cavalerie, onder generaal Allenby, kreeg, bevel de terugtocht te dekken. Gedurende den 25sten tot

365 laat in den avond, zette het Eerste corps zijn marsch op Landrecies voort, den weg volgend langs den oostelijken rand van het bosch van Mormal; het kwam ongeveer 10 uur te Landrecies aan. Het was mijn bedoeling dat het corps verder westelijk zou komen om de opening te vullen tusschen Le Cateau en Landrecies, maar de mannen waren uitgeput en konden zonder rust niet voortgaan. De vijand echter, wilde hun de rust niet gunnen en te ongeveer 9 uur 30 's middags werd bericht ontvangen dat de 4e Guards Brigade te

370 Landrecies hevig werd aangevallen door troepen van het 9e Duitsche legercorps die oprukten door het bosch ten noorden van de stad. Deze brigade vocht met grooten moed en bracht den vijand zware verliezen toe bij de pogingen om uit het bosch in de nauwe straten van de stad te komen. Deze verliezen mogen, naar betrouwbare inlichtingen, werden geschat op 700 à 1000. Tezelfdertijd ontving ik bericht van sir Douglas Haig

375 dat zijn 1e divisie in scherp gevecht was gewikkeld zuidelijk en oostelijk van Marvilles. Ik zond dringende berichten aan den bevelhebber der beide Fransche reservedivisies aan mijn rechtervleugel om het Eerste Corps te hulp te komen, wat ze ten slotte ook deden. Gedeeltelijk door dezen steun, maar hoofdzakelijk door de bekwame wijze waarop sir Douglas Haig zijn corps in de duisternis van den nacht uit
380 een buitengewoon gevaarlijke positie wist terug te trekken, was men in staat bij het aanbreken van den dag den marsch zuidelijk naar Wassigny sur Guise voort te zetten.

Het bijentrekken der cavalerie.

Omstreeks 6 uur in den namiddag was het Tweede corps opgesteld met zijn rechtervleugel op La Cateau en zijn linkerflank in de nabijheid van Caudry en de verdedigingslijn werd voortgezet door de vierde divisie, in de richting van Seranvillers. Gedurende de gevechten van den 24en en 25en werd de cavalerie

grootendeels verstrooid, maar in den vroegen morgen van den 26en Augustus gelukte het
generaal Allenby twee brigades ten zuiden van Kamerijk te verzamelen. De vierde
divisie was gesteld onder bevel van den commandant van het Tweede leger corps. Den
390 24en Augustus was het Fransche cavaleriecorps, bestaande uit drie divisie onder
generaal Sordet ingekwartierd ten noorden van Avesnes. Op mijn terugweg van Bavie,
dat mijn "poste De commandement" was gedurende den 23en en 24en, bezocht ik generaal
Sordet en verzocht hem dringend om samenwerking en steun. Hij beloofde aan zijn
395 hoofdkwartier verlof te vragen, op mijn linkerflank in actie te mogen komen, maar
deelde tevens mede, dat zijn paarden te uitgeput waren om vóór den volgenden dag te
kunnen oprukken. Ofschoon hij mij waardevollen bijstand verleende later bij den
terugtocht, was hij om de aangegeven reden niet in staat mij te helpen op den meest
kritieken dag, den 26en. Bij het aanbreken van den dag was het duidelijk, dat de
vijand zijn hoofdaanval richtte op het linkergedeelte van de stellingen, ingenomen
400 door het Tweede corps en de vierde divisie. Op dit oogenblik waren de kanonnen van
vier Deutsche legercorpsen tegen hen in positie gebracht, en Sir Horace Smith-Dorrien
liet mij meedeelen, dat hij het onmogelijk achtte zijn terugtocht voort te zetten
(zooals hem bevolen was) met het oog op zulk een aanval. Ik zond hem orders de
405 uiterste pogingen te doen, ten einde zoo spoedig mogelijk terug te trekken, daar het
mij onmogelijk was, hem eenige ondersteuning te bieden, aangezien het Eerste corps op
dat oogenblik niet in staat was zich te verplaatsen. De Fransche cavalerie, onder
generaal Sordet, naderde op onze linker achterhoede, vroeg in den morgen, en ik zond
dezen een dringende boodschap zijn uiterste best te doen om den terugtocht van mijn
linkerflank te ondersteunen, maar in verband met de uitputting van zijn paarden was
410 hij niet in staat op eenigerlei wijze tusschenbeide te komen. Er was geen tijd
geweest, om behoorlijke loopgraven te maken, maar de troepen boden een prachtig
mikpunt voor het vreeselijke vuur, dat op hen gericht was. De artillerie, hoewel op
't laatst één tegen vier, deed prachtig werk en bracht hevige verliezen toe aan den
vijand. Op het laatst werd het duidelijk, dat tot den terugtocht moest worden
415 overgegaan, als wij een algeheele vernietiging wilden ontgaan, en om half vier 's
middags werd de order gegeven daarmee te beginnen. De aftocht werd gedekt door de
meest toegewijde vastberadenheid en beslistheid van de artillerie, die zelf hevige
verliezen had geleden, en het mooie werk dat de cavalerie verrichtte bij den verderen
terugtocht. Gelukkig had de vijand zelf te veel geleden om een energieke vervolging
420 te ondernemen.

Hulde aan Sir Horace Dorrien-Smith.

Ik kan dit kort verslag van het roemrijk gedrag van de Britsche troepen niet
besluiten zonder een woord van diepe erkentelijkheid voor de waardevolle diensten,
door generaal Sir Horace Dorrien-Smith bewezen. Ik zeg zonder aarzeling dat het
425 onmogelijk geweest zou zijn, den linkervleugel van het leger onder mijn bevel in den
morgen van 26 Augustus in veiligheid te brengen, als niet een aanvoerder van zulke
zeldzame en weinig voorkomende bedaardheid, onversaagdheid en vastberadenheid
aanwezig ware geweest, om persoonlijk de operaties te leiden. De terugtocht werd
voortgezet tot diep in den nacht van dan 26en, en gedurende de twee volgende dagen.
430 Den 28en hielden de troepen halt op de lijn Noyon-Chauny-la Fère, daar zij toen aan
den druk van 's vijands achtervolging ontkomen waren. Den 27en en 28en was ik veel
verplicht aan generaal Sordet en de Fransche cavalerie-divisie, welke hij aanvoerde,
voor den steun dien hij mij bij den terugtocht bood, en zijn succesvol terugdrijven
van een gedeelte der vijanden op Combrai. Ook generaal d'Amade, die met de 61e en 62e
435 Fransche reserve-divisie uit de buurt van Arras kwam, oefende drukking uit op 's
vijands rechtervleugel, ten gunste van de Britsche legermacht. Hiermede werd de
periode van hevige gevechten afgesloten, die te Mons Zondagmiddag 23 Augustus
begonnen, en welke feitelijk een vierdaagschen slag vormden. Ik betreur diep de zeer
ernstige verliezen, welke de Britsche strijdkrachten in dezen grooten slag hebben
440 geleden. Maar zij waren niet te vermijden, gezien het feit dat het Britsche leger -
slechts twee dagen na zijn concentratie, geroepen werd om een hevigen aanval te
weerstaan van vijf Deutsche legercorpsen.
Het is onmogelijk te hoog op te geven van de bekwaamheid van de twee bevelhebbers
onzer legercorpsen, de zelfopoffering en toewijding van hun staven, de leiding van
445 den troep door divisie-, brigade- en regimentscommandanten, het bevel over de
kleinere eenheden door hun officieren, en de uitstekende gevechtswaarde van
onderofficieren en minderen.

De aviateurs.

Ik wensch speciaal onder uw aandacht te brengen het prachtige werk van de mannen van
450 het "Royal Flying Corps" onder Sir David Henderson. Hun bekwaamheid, energie en
vastberadenheid zijn boven alle lof. Zij hebben mij de meest volledige en nauwkeurige
informaties bezorgd, die van onberekenbare waarde zijn geweest voor de leiding der

operaties. Voortdurend beschoten, zoowel door vriend als vijand, en niet aarzelend op te stijgen wat voor weer het ook was, zijn zij onverschrokken hun gang gegaan. Voorts
455 zijn zij er bij hun gevechten in de lucht in geslaagd, vijf vijandelijke aeroplanes te vernietigen. Het rapport besluit met een woord van onderscheiding voor verschillende hoofdofficieren.

In België.

460 ANTWERPEN, 12 Sept. (Reuter.) (Officieel.) Het gevecht, dat ten zuidwesten van Antwerpen is begonnen, is heden met heftigheid voortgezet en onze linkervleugel is een tegenaanval gedaan door Duitschers, die uit Leuven waren getrokken. Dit noodzaakte onze vleugeldivisie te wijken. In het centrum en aan den rechtervleugel daarentegen hoeft onze infanterie onder de gunstigste omstandigheden terrein
465 gewonnen. Het gevecht zal morgen worden voortgezet. Er is alle grond om aan te nemen, dat door het optreden van versche troepen, die tot dusverre in reserve zijn gehouden, de gunstige toestand aan onze linkervleugel kan worden hersteld.

Een vliegmaschine bij Mechelen.

470 ANTWERPEN, 12 Sept. (Reuter.) Een Taube-vliegtoestel is bij Mechelen naar beneden geschoten. Eén officier werd gedood, een ander gevangen genomen. Het toestel bevatte negen bommen.

Op het Oostelijk oorlogstooneel.

475 **Russische successen.**

PETROGRAD, 11 Sept. (Reuter.) Duitse troepen bevinden zich in het gebied van Grodek (westelijk van Lemberg). De operaties van de Russische troepen op de beide vleugels en achter het Oostenrijksche leger in het westen zijn gunstig voor de Russische wapenen. Bij Ravaroeska ontwikkelt zich de Russische omtrekkende beweging tegen de
480 Oostenrijksche flank met succes.

In Galicië.

485 PETROGRAD, 12 Sept. (P. T. A.) Bij de vervolging van het Oostenrijksche leger zijn de Russische troepen genaderd tot de San (zijrivier van de Weichsel).

De Russische legers.

De Russische legatie te 's-Gravenhage heeft de volgende inlichtingen over de krijgsverrichtingen der Russische legers ontvangen:
I. Na stormenderhand de versterkte stellingen tusschen Opolié en Tourobin, waar het
490 Oostenrijksche Noorderleger verschanst lag, te hebben genomen, hebben de Russische troepen den 10en September de vervolging van den vijand ondernomen. Bij deze vervolging zijn verscheiden Russische detachementen gedurende dien dag al vechtende meer dan 30 kilometers vooruit gekomen. Het optreden van de Russische cavalerie heeft plaats in den rug van het vijandelijk leger.
495 II. De rechtervleugel van het Russische leger van Lvov (Lemberg) heeft zich meester gemaakt van Tomaszew na een verwoed gevecht. De hardnekkige gevechten tusschen Rawa Russka en de Dnjester duren voort.
III. In Oost-Pruisen blijft de vijand aanvallen, zijn voornaamste pogingen zijn gericht op de streek der Mazurische meren. Bij Myszyniec en Horjele hebben de
500 Russische troepen de Duitse troepen teruggeworpen en hun zware verliezen toegebracht.

Oostenrijksche berichten.

505 Wij ontvangen van het Oostenr.-Hongaarsche gezantschap te 's-Gravenhage de volgende mededeelingen: Volgens de officieele, Zaterdagochtend ontvangen berichten, duurt de strijd in de streek van Lemberg voort. De Oostenr.-Hongaarsche troepen hebben veld gewonnen. De Russische successen, die volgens berichten uit Petrograd zouden behaald zijn te Lublin, Tomaszow en Rava Roeska zijn zuivere verzinsels. Aan de Servische grens zijn de Oostenr.-Hongaarsche troepen opnieuw over de Drina getrokken. Wij
510 vernemen uit officieele bron, dat Z. M. Keizer Franz Joseph den generaals Auffenberg en Dankl, ter gelegenheid van de te Komarow en te Krasnik behaalde overwinningen, het Grootkruis van de Leopoldsorde en den brigade-generaal von Pongräcz, voor zijn optreden tegen de Montenegrijnen, het ridderkruis dier orde verleend heeft.

515 **Van het Zuidelijk oorlogstooneel.**

De Oostenrijkers en de Serviërs.

PRAAG, 12 Sept. (W. B.) De *Bohemia* bevat het verhaal van een bij Schabats ernstig gewond kapitein, die zegt: De Servische infanterie is zeer dapper, maar schiet

520 slecht. De goede schutters en de Komitadjis worden in boomen geplaatst, voornamelijk
om de Oostenrijksche en Hongaarsche officieren neer te schieten. De Servische
artillerie is voortreffelijk, wat duidelijk is, daar zij in het eigen land strijdend
alle afstanden heel precies kent, en door de landbevolking goed wordt geholpen.
525 Wanneer de Oostenrijksch-Hongaarsche infanterie ergens oprukt, ziet men steeds
stroomijten of huizen in brand staan. Hierdoor wordt aan de Servische artillerie de
richting aangegeven, waarin zij moet vuren. In de kerk te Schabats werd een
telefooncentrale gevonden, met onderaardsche geleidingen naar de verschillende
stellingen der Serviërs. De Servische soldaat is niet laf. Wel lieten vele soldaten
530 zich gevangen nemen, maar dit geschiedde met het doel de Oostenrijkers door valsche
berichten op een dwaalspoor te leiden. Zelfs hebben gevangenen verborgen gehouden
handgranaten tusschen de hen begeleidende manschappen geworpen, om dan in de
verwarring weer te kunnen ontvluchten. Vrouwen schieten met geweren, kinderen werpen
uit schuilplaatsen met handgranaten. Een twaalfjarig Servisch meisje, dat met
geweerschoten in de beide boenen te Neusatz in een hospitaal ligt, beroemt zich er
535 op, zestien bommen op de Oostenrijksch-Hongaarsche troepen te hebben geworpen.

De offensieve beweging der Serviërs.

PETROGRAD, 11 Sept. (Reuter.) Er wordt gemeld, dat de offensieve beweging der
Serviërs met groot succes wordt voortgezet.

540 **Uit het verre Oosten.**

In de Deutsche kolonie Nieuw-Guinea.

LONDEN, 12 Sept. (Reuter.) De staatssecretaris van koloniën bericht: "Er is een
telegram ontvangen van admiraal Pattey, commandant van de Australische marine, waarin
wordt medegedeeld, dat hedenochtend de stad Herbertshöhe in den Bismarck-archipel
545 (zetel van den gouverneur van Duitsch-Nieuw-Guinea) werd bezet, zonder dat de vijand
erop verdacht was. Deze bood echter krachtigen tegenstand. Het radiographisch station
werd vernield en de Engelschen moesten vier mijlen ver door een bosch dringen, waar
op allerlei punten mijnen waren gestrooid. De Deutsche commandant gaf zich over. Een
Engelsche kapitein-luitenant, een luitenant en twee matrozen werden gedood en drie
550 matrozen gewond. Twee Deutsche officieren, vijf onderofficieren, dertig inlandsche
politie-soldaten werden krijgsgevangen gemaakt.

ENGELAND.

De stemming in Engeland.

555 LONDEN, 12 Sept. (Reuter.) In een artikel over de verklaring van minister Churchill,
dat Engeland een millioen manschappen noodig zal hebben, zegt de "Evening Standard":
"De minister spreekt daarmee onomwonden het besluit uit van het land om den strijd
tot het uiterste voort te zetten. De vrede moet te Londen of te Berlijn geteekend
worden. Ons doel is een einde te maken aan den oorlog voor ons geheele leven." Andere
560 bladen bespreken de rede op gelijksoortige wijze.

Minister Churchill over de vloot.

De Engelsche Legatie ontving een telegram van het Engelsche Ministerie van
Buitenlandsche Zaken d.d. Vrijdag, luidende: Minister Churchill hield heden te Londen
565 een redevoering, waarin hij omtrent de vloot zeide, dat deze den Duitschen handel van
de zeeën heeft geveegd, en dat zij in den z.g. Duitschen Oceaan geen Duitsch
oorlogsschip had aangetroffen. Sinds het uitbreken van den oorlog is de toestand van
de Britsche marine nog verbeterd. In het komende jaar zal het aantal groote
slagschepen, die voor Groot-Britannië zullen worden voltooid, meer dan het dubbele
570 bedragen van het aantal, dat voor Duitschland gereed zal komen, terwijl het aantal
kruisers viermaal zoo groot zal zijn. Zoo zullen dus, naarmate de strijd voortduurt,
de kansen ten gunste van dit land aanhoudend stijgen.

FRANKRIJK.

575 **Dum-dum-kogels.**

Het Fransche gezantschap te s-Gravenhage deelt het volgende mede: "Er is reeds
voldoende geantwoord op de onware beweringen, door de Deutsche pers en agentschappen
verspreid nopens het gebruik, dat de Fransche soldaten van dum-dum-kogels zouden
maken. Niet alleen hebben de Fransche soldaten zich onder geen enkele omstandigheid
580 bediend van andere kogels dan die door het verdrag van Den Haag zijn toegestaan, maar
de Fransche regeering heeft zorg gedragen, officieel aan de mogendheden, die de
verdragen van Den Haag hebben onderteekend, te verklaren, dat zij nooit het plegen
van zulke barbaarsche handelingen zou toestaan, welke ook door de tegenstanders
mochten worden bedreven en aan welke schendingen van het volkenrecht zij zich ook

585 mochten schuldig maken."

DUITSCHLAND.

Tegenspraak.

590 BERLIJN, 12 Sept. (W. B.) De "Nordd. Allgem. Zeit." schrijft: "Een in "Het Vaderland"
opgenomen Parijsche brief bevatte de mededeeling, dat de Duitsche ambassadeur v.
Schön tot een bekend Fransch schrijver zou hebben gezegd, dat de oorlog voor
Duitschland gelijk stond met zelfmoord. De ambassadeur, wien het bericht in het
Nederlandsche blad werd getoond, noemde het een buitengewoon brutaal verzinsel."

595 **De Duitsche verliezen.**

Volgens de tot dusver gepubliceerde 21 verlieslijsten zijn aan Duitsche zijde gedood
3021, vermist 3514, zwaar gewond 8391, licht gewond 4242, te zamen 19,168 man. Onder
de dooden wordt het groote percentage van officieren opgemerkt, namelijk 254
600 officieren en 2787 manschappen; onder de vermisten, dus vermoedelijk in gevangenschap
geraakten, zijn slechts 39 officieren.

Krijgsgevangenen in Duitschland.

605 BERLIJN, 12 Sept. (W. B.) De generale staf deelt mede, dat tot 11 September in
Duitschland (in ronde cijfers) twee honderd twintigduizend krijgsgevangenen waren
geïnterneerd. Daarvan waren er Franschen: 1680 officieren en 86,700 manschappen;
Russen: 1830 officieren en 91,400 manschappen; Belgen 440 officieren en 30,200
manschappen; Engelschen 160 officieren en 7350 manschappen. Onder de Fransche
officieren bevinden zich twee generaals; onder de Russische twee commandeerende en
610 dertien andere generaals; onder de Belgische de bevelhebber van Luik. Een groot
aantal krijgsgevangenen is nog onderweg naar de interneringsdepots. Hierbij zijn
niet gerekend de 40,000 Franschen, die bij Maubeuge zijn gevangen genomen en een
groot gedeelte van de in den slag bij Tannenberg in Oost-Pruisen krijgsgevangen
gemaakte Russen.

615 **Officieel Duitsch communiqué.**

De Duitsche legatie deelt ons mede: "De Duitsche consul in Egypte bericht officieel.
Uiterlijk morgen moeten de Duitsche en Oostenrijksche consuls Egypte verlaten hebben.
De overige Duitschers, onder streng politie-toezicht, gelooven, dat zij binnenkort
620 ook het land zullen worden uitgezet, omdat Engeland vreest, dat zij de inboorlingen
zouden kunnen inlichten omtrent den werkelijken oorlogstoestand. Tot op het hemd
wordt iedere reiziger gefouilleerd; hebt gij Duitsche couranten? is de eerste vraag.
Bedragen in geld boven de 20 pond sterling worden den reizigers afgenomen, om
mogelijke pogingen tot omkoopung te voorkomen. Van het ingehouden geld wordt aan de
rechthebbenden dagelijks een half pond sterling uitbetaald. Bij de Engelschen valt
625 een sterke zenuwachtigheid waar te nemen. Voor alles vreezen zij aanvallen van
Turkije op Egypte. De sinds den 25 Augustus in Egypte verwachte 40 tot 50 duizend man
Indische troepen zijn nog niet aangekomen, over hun wegblijven loopen verschillende
geruchten. Sommigen beweren, dat de cholera, anderen, dat een opstand in Indië is
uitgebroken. Dit telegram wordt aangevuld door een officieel bericht van het Duitsche
630 gezantschap te Peking: Japan bevestigt officieel aan de Chineesche regering het
uitbreken van een revolutie in Indië. Japan door Engeland verzocht om militairen
steun tegen Indië, heeft hulp toegezegd, maar onder het stellen van zware
voorwaarden: vrije emigratie in de Britsche bezittingen aan den Stillen Oceaan, een
leening van 200 millioen dollar, de vrije hand in China. Engeland heeft deze
635 voorwaarden aangenomen."

Duitscher doodgeschoten.

640 BERLIJN, 12 Sept. (W. B.) (Niet officieel.) Eenige dagen geleden berichten wij, dat
te Ostende een Duitscher was doodgeschoten. Naar wij van betrouwbare zijde vernemen,
was het een zeer gezien Duitsch koopman, die bij het uitbreken van den oorlog voor
handelszaken in België vertoefde en zich nooit aan spionage heeft schuldig gemaakt.

De dood van dr. Ludwig Frank.

645 BERLIJN, 12 Sept. (W. B.) De president van den Rijksdag Kaempf leeft schriftelijk aan
de sociaal-democratische fractie zijn deelneming betuigd met het zware verlies dat de
sociaal-democratische fractie en de Rijksdag hebben geleden door den heldendood van
den afgevaardigde Frank. De plaatsvervanger van den rijkskanselier, dr. Delbrück,
heeft aan den voorzitter van den Rijksdag een schrijven van rouwbeklag gezonden,
waarin hij zegt: In den strijd voor de verdediging van Duitschland viel als eerste
650 lid van den Rijksdag de afgevaardigde Ludwig Frank op het veld van eer. Hij bezegelde

dus de gevoelens die hij door zijn toetreding als vrijwilliger reeds had getoond met den dood.

TURKIJE.

655 **De kapitulatiën.**

LONDEN, 12 Sept. (Reuter.) Wij vernemen, dat er niet de minste grond is voor het bericht, uit Berlijn gemeld, dat de Triple Entente aan de Porte aanbod toe te stemmen in de afschaffing der kapitulatiën, indien Turkije tijdens den oorlog neutraal bleef. Dit bericht wordt volkomen te niet gedaan door het feit, dat alle
660 mogendheden (der Entente) te Konstantinopel hebben geprotesteerd tegen het decreet, waarbij de kapitulatiën worden afgeschaft.

Transportschip gezonken.

665 KONSTANTINOPEL, 12 Sept. (W. B.) Eergisternacht is een klein transportschip met 110 soldaten aan boord in de haven in aanvaring gekomen met een Italiaansch stoomschip en gezonken. Van de opvarenden zouden slechts 15 soldaten gered zijn.

Betooging.

670 KONSTANTINOPEL, 12 Sept. (W. B.) Op het Sultan-Achmed-plein werd gisteren een groote volksvergadering gehouden, waaraan Senaatsleden en afgevaardigden en een groote menigte anderen deelnamen. Er werd een groot aantal redevoeringen gehouden. Daarna trok de menigte naar de Porte en stelde den groot-vizier een motie ter hand, waarin de regeering geluk wordt gewenscht met haar houding. De grootvizier betuigde zijn dank. Vervolgens trokken de betoogers naar het Dalmabagtschepalais, waar een
675 toespraak werd gehouden, waarmede de Sultan zijn ingenomenheid liet betuigen. De betoogingen duurden voort tot in den nacht.

VEREENIGDE STATEN.

Een beschuldiging.

680 LONDEN, 12 Sept. (Reuter.) Uit telegrammen uit de Vereenigde Staten blijkt, dat de propagandistische Deutsche zending niet alleen de gehoopte sympathie niet vindt, maar zelfs hoe langer hoe meer terrein verliest. De Amerikaansche bladen betoonen zich ontstemd over de houding van (den Duitschen ambassadeur) Bernstorff, die aan
685 journalisten de niet op feiten steunende mededeeling deed, dat Amerika toelaat, dat Engelschen de Amerikaansche neutraliteit schenden, terwijl hij in gebreke bleef een officieel vertoog tot de Amerikaansche regeering te richten, die dan gelegenheid zou hebben gehad om te antwoorden. De bladen beschuldigen Bernstorff derhalve van schending der diplomatieke gebruiken.

690 **ZWEDEN.**

De verdediging van Zweden.

STOCKHOLM, 12 Sept. (W. B.) De Rijksdag heeft heden in buitengewone zitting het regeeringsontwerp ip de verdediging van Zweden met eenige door de commissie voorgestelde, weinig beteekenende, wijzigingen aangenomen.
695

Het overlijden van den Turkschen gezant.

Ten sterfhuize van den Turkschen gezant is gisteren in den loop van den dag veel belangstelling betoond uit de diplomatieke en officieele kringen van Den Haag. Velen teekenden het register van rouwbeklag, dat gereed lag of betuigden hun deelneming aan
700 den zaakgelastigde Tailaat Bey, hetzij persoonlijk of door het afgeven van hun naamkaartje. Tot hen behoorde o.a. de Minister van Buitenlandsche Zaken, jhr. Loudon. De Nederlandsche regeering heeft aan de regeering van Turkije officieel deelneming betuigd met den dood van den gezant. De gezant van Rumenië en zijne echtgenoot
705 legden bloemen op het sterfbed.

BEURS EN NIJVERHEID.

Turksche Schatkistbiljetten.

710 KONSTANTINOPEL, 12 Sept. (W. B.) Door het Ministerie van Financiën werd medegedeeld, dat de coupons der door een oorlogsbelasting gegarandeerde 6% schatkistbiljetten wegens de moeilijkheden van het internationaal geldverkeer alleen te Konstantinopel zullen worden betaald.

Van Dag tot Dag.

Geschiedenis van Heden en Verleden.

715 Hoe vaak heb ik mij zelf afgevraagd, als ik las van oorlogen en revoluties en vervolgingen: wat moeten vaders en moeders in zulk een zwarten tijd wel gevoeld en

gedacht hebben? En ziet, nu leven wij allen zelve in zulke bittere dagen, waarin niemand weet wat de morgen brengen zal. Sinds vijf dagen wordt een veldslag geleverd over een afstand als van Amsterdam tot Keulen. Duizenden vallen, legerafdeelingen rukken dan voorwaarts, dan achterwaarts, slechts enkele berichten vernemen wij, en moede van het denken en staren en wachten blijven wij in onzekerheid en zorg, en velen hebben moeite om te beletten dat ze dof en onverschillig worden, alles maar aan het onnaspeurlijk noodlot overlatend. Een oorlog als deze is een natuurkracht als orkaan, aardbeving en vuurspuwende berg. Zij, die gelooven, bidden en hopen en grijpen moedig elkanders hand.

Wij verkeerden nu weer in den toestand van weleer, vóór den tijd van telegraaf en dagblad-correspondenten, toen men eerst lang na overwinningen en nederlagen vernam wat er gebeurd was. Doch het verschil is dat wij niet aan zulk een toestand gewoon zijn. Wij werden verward in 1870. Toen aanschouwde men uit zijn armstoel den oorlog. Correspondenten mochten de legers vergezellen. Deskundige opmerkers, voortreffelijke schrijvers verhaalden dag aan dag wat geschiedde, men wist wat gebeurde, de kranten waren vol leven en kleur, men kon de krijgsoperaties volgen, het was ons als streden wij mede, en menigeen giste zeer juist wat de bevelhebbers daar ginds zouden doen. Het was als hoorde men de bevelen, welke zij gaven! Nu is dit veranderd.

Waarschijnlijk te recht hebben alle legerhoofden de correspondenten geweerd en wordt het geheim bewaard van wat geleden en gestreden wordt. Maar toch moest er een middel bedacht worden om geroutineerde opmerkers en schrijvers, gelijk ervaren journalisten zijn, als geschiedschrijvers van den oorlog dienst te laten doen. Een zestal officieele oorlogscorrespondenten zouden kunnen worden aangesteld, gelijk Sir Frederick Milner in de "Times" heeft aanbevolen. De Staf heeft de macht de brieven en dépêches achter te houden tot hun openbaarmaking geen nadeel kan doen. Maar men zou een geschiedenis door ooggetuigen geschreven krijgen, en men zou in de meeste gevallen binnen een paar dagen eene aanschouwelijke beschrijving verkrijgen, gelijk in 1870, van wat 's lands soldaten hadden gedaan.

Voor de generaals is het zeker beter dat een dichte mist al de bewegingen der legers aan aller oogen onttrekt, maar die drukkende geheimzinnigheid is benauwend voor het publiek en vooral voor allen, die dierbare betrekkingen op de vloten en in de legers hebben. Ze weten niet waar hun kinderen zijn, slechts enkele verlieslijsten worden openbaar gemaakt en van de meeste gesneuvelden, gewonden en gevangenen zal het lot eerst na weken of maanden bekend worden. Uit Engelsche brieven verneem ik, hoe deze nieuwe oorlogsramp, de drukkende geheimzinnigheid, aldaar angst en zorg wekt. En in Frankrijk en Duitschland zal het wel hetzelfde zijn.

Wat kan men doen om de te gespannen aandacht afleiding te geven en uit te rusten van de vermoeienis van het wikken en wegen van het weinige dat men weet? Ik wend mij 's avonds van het heden naar het verleden. Ik lees geschiedenis, ik herlees boeken, die het verleden doen leven. Ik heb gereed voor najaars- en winteravondlectuur Gibbon, Grote en Mommsen. Ik ben nu in het tweede deel van Gibbon en las van de oorlogen met de barbaren en van de worsteling van het Rijk van Rome. En een maand geleden, bij het begin van den oorlog, herlas ik de geschiedenis van 1870 in de beschrijvingen zoo vol onstuimig leven, welke Forbes en andere uitnemende Britsche correspondenten van dien oorlog gaven. Wat die ooggetuigen vertelden, deed mij beter beseffen wat nu plaats grijpt. Ik bleef in de oorlog-atmosfeer en in de buurt der slagvelden van heden, maar mijn aandacht werd niet vermoeid door de onbestemdheid van dat waarop ik tuurde. Ik kreeg zekerheid. — Het was een homoeopathische geneezing van de verbijstering, door oorlog gewekt. Ik genas oorlogsverslag met oorlogsverslag!

En eveneens helpt en sterkt het te lezen van den val van het Romeinsche Rijk en van de oorlogen van dien tijd. Onder anderen leert men dus opnieuw, dat zoo veel dat een volkomen instorting scheen, ten slotte terecht komt, en dat de wereld, na verloop van tijd, niet verminderd en verlaagd herleeft na al de smarten. The Right Honorable George W. E. Russell, een neef van den beroemden minister der Whigs Lord John Russell, die zeer belangwekkende mémoires van zijn leven uitgaf, schreef daarin: "Een lady, die geboren was in 1792 en in 1883 overleed, zeide eens tot mij, dat een der voordeelen van tot hoogen ouderdom te leven dit was, dat men tot het inzicht kwam dat vele dingen, die ontzettende onheilen geschenen hadden, werkelijk zegeningen bleken te zijn, waarvan ze merkwaardige voorbeelden gaf." Troosten wij ons met deze gedachte en blijven wij hopen en gelooven dat na den nachtorkaan een schoone morgen rijzen kan en zal.

Het lezen van geschiedenisboeken, als die welke ik noemde, helpt en versterkt in deze moeilijke dagen en geeft richting aan denken en verbeelden. In de bibliotheek ontsnapt men in de wereld van het verleden aan al wat zoo ergert en pijnigt in het heden, de onzekerheid, het gebrek aan kennis van toestanden, het hartstochtelijk partijtrekken dat ons oordeel benevelt. Men wint tevens inzicht en begrijpt de

combinaties, zoo van staatslieden als van legeroversten. Het is alsof men schaak speelt met Staunton's boek voor zich en de spelen van groote meesters bestudeert en naspeelt. Maar het spel dat men, dus getraind, vervolgens zelf speelt, is het ware. 785
Geschiedenis van het verleden en schaakspel van overleden meesters uit boeken geleerd, is onderhoudend en leerzaam. Maar de geschiedenis van het heden is prikkelend en meeslepend. Als wij Mommsen en Grote en Gibbon ter zijde leggen en uit hun veilige haven weder uitzeilen in den hevigen stroom van het heden, die ons 790
woelend voorbij schiet en medesleurt, begrijpen wij beter waarom het thans gaat. Wij moeten gissen en oordcelen, wij volgen de zetten zonder te kunnen naslaan welk antwoord, er op past, wij worden aangerand door tal van vragen, waarop wij het antwoord moeten raden en zoeken. Maar de geest wordt geprikkeld en geoefend door vragen en niet door antwoorden, die een ander geeft. 795
De Engelsche historieschrijver Seeley zeide eens: "De historie van het verleden is een dogmaticus, die elken twijfel, elke vraag beantwoordt met een klaarliggende mededeeling en een overgeleverde beslissing. Maar de geschiedenis van den dag is een Socrates, die niets weet, maar tot kennis leidt door suggestieve vragen". Laat ons ons zelve dus versterken door de orde der verschijnselen, de gevolgen van zekere 800
daden te leeren uit geschiedenisboeken, maar keeren wij daarna terug tot ademlooze studie der vragen welke deze oorlog ons stelt. Helpen wij elkander, zoo mogelijk, bij de oplossing dier vragen. Wij allen kunnen waarschijnlijk bijdragen om eenige slechte gevolgen van den oorlog te bestrijden, om goede kansen, die hij geeft, te gebruiken tot versterking van Staat en stad, van handel, nijverheid en maatschappij. Peinzen 805
wij ons niet moede over wat niet te verhelpen is, maar blijven wij vol leven en geestkracht wakker om van elke gelegenheid gebruik te maken om beweging te houden in het raderwerk der maatschappij. Geschiedenisboeken leeren ons, hoe men even groote onheilen vroeger overleefde en te boven kwam. Historie van 't verleden is de school voor wijze staatsmanskunst, historie van het heden is de drijfkracht tot 810
zelfopofferend werk voor zijn volk en de geheele menschheid.

Vluchtelingendorp. II. (Slot.)

We stonden voor... den scheersalon. Een houten hokje, met even weinig pretentie als de andere gebouwen hier. "Een hoofdzaak, zegt de heer Nijdam, is, den menschen 815
bezigheid te geven. Hier de man die in den regel staat in te zeepen, was een van de weinige ontevreden elementen. Hij wilde niet werken, is baanwachter van beroep. We hebben hem een dag in de provoost moeten stoppen. Toen kwam ik op 't idee van den scheersalon. Nu is hij content. "U begrijpt, deze kleine gemeenschap moest onverwacht worden opgebouwd - alles is dan ook nog niet in orde. 't Departement van oorlog stond 820
in eens voor 't feit - dr. Muller ook, en ik ook. Telegrafisch werd me gelast, dit kamp in te richten - ik kwam per auto, reed onderweg bij de leveranciers van 't leger te Harderwijk aan om voor vleesch en brood te zorgen. De militaire magazijnen leverden de dekens - langs anderen militairen weg kwam 't stroo. We vonden 'n paar burgers, oud-Indisch gasten, bereid om mee te helpen. De vrouw van den conducteur der 825
artillerie, die hier woont, kookt met moederlijke zorg de melk voor al de kinderen - en dan verkregen we de onschatbare hulp van twee verpleegsters, zuster Baale, die met de ambulance in Griekenland was, en zuster Laats. Dr. Muller zelf is, zooals u zeker weet, oud-gezant in den Oranje-Vrijstaat en heeft de heele wereld wereld bereid. Zoo hebben we hier aan 't hoofd allemaal cosmopolieten, menschen, die 'n ruimer blik in de 830
wereld kregen - en dat moet, als men voor vreemde elementen iets nieuws op touw wil zetten. Gelukkig, menschen met ruimen blik zijn er nog genoeg in 't kleine Holland. "Er komt veel, van alle kanten, voor de vluchtelingen, maar er is ook veel noodig. Vooral kleeding en schoenen. "Velen kwamen haveloos aan op sloffen van wol of van touwwerk. Wat er komt, moet vermaakt worden... Ah, bonjour madame!" Het is een klein, 835
slank, sierlijk vrouwtje, een ovaal gezichtje, groote bruine oogen, gepenceelde wenkbrauwen. 't Latijnsche type op zijn best. "Een van onze coupeuses, uit Visé" - "Ik had er een atelier, meneer", zegt ze. "'t Is verbrand, met al wat ik op de wereld had." - "Maar zooveel klanten als u hier hebt, had u daar niet", lacht de heer N. - "O, kleeven hebben de menschen altijd noodig, gelukkig", zegt 't wakkere vrouwtje. - 840
"En dan al de modes..." , - "Plus ça change, plus ça reste la même chose." De l'esprit... Ja, ja, het ras verloochent zich niet. "Werk is hier genoeg", vertelt de heer N. verder wandelend. "Vooreerst bouwen we loodsen, al maar nieuwe loodsen, voor de volgende bezendingen vluchtelingen. Er zijn timmerlui bij de tegenwoordige bewoners, evenals smeden, metselaars - al de ambachten (en de kleine boertjes) uit de 845
verwoeste dorpen zijn hier. Nu is 't nog mooi weer, kon alles zoo luchtig getimmerd blijven. Maar we rekenen op den winter; dus moeten er dubbele wanden gemaakt worden met lagen zand er tegen aan en houten vloeren. Dan is men al aan 't heide-ontginnen onder leiding van den heer De Koning, ambtenaar der Heidemaatschappij, zoodat de

850 Belgen een duurzaam aandenken in Nederlands grond achter laten. Van 9 tot 12 en van 1 tot 5 wordt er gewerkt – de meesten doen 't gaarne. De vrouwen hebben van zelf heel wat te naaien – opzettelijk nemen we geen naaimachines."

De verslaggever keek naar al de gewapende posten om 't kamp. – "Ja, alles is in militaire orde. Ik geef u toe, de menschen moeten ook wat beweging naar buiten hebben, niet 't idee van een gevangenis. Maar dat is niet zoo gemakkelijk te

855 organiseeren, want ze mogen niet over de grens ontsnappen – enkelen zouden daar dan wel zin in krijgen en het staatsbelang eischt voor sommigen, dat die hier blijven. Ah, daar is monsieur Baltus – der schoolmeesters. Hij geeft den kinderen les, in 't fouragemagazijn, dat nu school en kerk is. Er is ook herhalingsonderwijs, er is ook een bewaarschool." "En dan," zegt de heer Baltus, "nous avons formé une dramatique.

860 We gaan comediespelen..." – "Wat gaat u spelen?" – "Voyons un peu... Afijn, wacht U maar. Nous allons nous dévouer!" – "Kijk, kijk, inderdaad, ze verliezen hun Belgisch hart niet!" We loopen weer een eindje terug. Bij de stallen is men water aan 't koken voor de koffie. Er staan zes groote veevoederketels, van die kookpotten, over de belastbaarheid waarvan onze fiscus vele quaesties uitvecht, en we vinden daar de

865 pleegzusters. Zuster Baale draagt een speld waarop de Grieksche vlag – cadeautje dat een soldaat daar ginds haar absoluut wou geven. Ze hebben de bescherming van een tweetal kinderen op zich genomen: een jongen van 'n jaar of tien, die den heelen dag rondzeult met zijn twee-jarig zusje, in 'n doek, op den arm. De kinderen zijn gisteren met een heelen troep nieuwe vluchtelingen aangekomen, maar 't was nog niet

870 gebleken, dat hun oudere mankeerden; men krijgt telkens zooveel menschen en drukte opeens. Waar de ouders waren? Niemand wist 't. De kinderen waren met 'n troep dorpsgenooten door de Duitschers weggedreven. Mogelijk komen ze met een volgend transport – bij aankomst van zoo'n transport zijn er altijd roerende tooneeltjes van bloedverwanten en echtgenooten, die elkaar onverwachts terug vinden. Mogelijk... ook

875 niet." De kinderen, dat zijn schatten," vertellen geestdriftig de zusters. "Een kind kwam hier met 'n klein hondje op den arm. 't Beestje had... ook een bajonetsteek. Heel de lange reis had het dat hondje gedragen; geen mensch mocht er aan komen." Ook zij hebben droevige verhalen. Van de dame in zwaren, zwarten sluier, die met twee kleine kinderen ginds rondwandelt. Haar man was door de Duitschers meegenomen, om den

880 weg te wijzen. Toen hij uren en uren weg bleef, ging ze hem zoeken, en vermoedelijk had hij inlichtingen geweigerd aan de vreemde indringers. Althans, de dame is nu weduwe.

We gaan langs een aantal schijven van hout, die met stalen kabels over windassen voortgetrokken kunnen worden. Ze zijn, militair tafreel, met paarden en soldaten

885 beschilderd. Daarmee leeren de miliciens op een bewegend doel te schieten; als die oefeningen gehouden worden en ze zien die schijven in drommen op zich toe komen, suggereeren ze vaak zich zelf, dat een echte vijand komt. Maar nu staan die poppen er levenloos – de slachtoffers van een echten oorlog zijn vlak bij, in de stallen. We komen er; 't zijn nu slaapplaatsen, door schotten gescheiden en met schijflinnen

890 afgeschoten. De menschen liggen, voorloopig, op stroo. Hier hangen 'n massa, "Zondagsche kleeren". Die hebben de vluchtelingen gered, maar, ofschoon 't vandaag Zondag is, houden ze de hier gemaakte werkpakjes aan. Waartoe in 't vluchtelingendorp toilet te maken? De menschen uit de eetzaal komen terug. Ieder brengt zijn bord mee; dat hoort hier zoo. Velen wasschen het in de groote drinkbakken voor de paarden, die

895 daartoe bestemd zijn. Anderen wasschen het niet... Een oude man, doffe oogen, heelemaal 'n uitgedoofd gezicht, sloft ook aan. Die is nog in den blauwen boerenkiel. Hij heeft geen bord – zeker niet gegeten. Zijn zoons lichten toe: – "Hij had er willen blijven. Ze hebben ons hofsteetje verbrand, ziet u, de koe en de varkens ook, en ze zeiden tegen ons: "Ruk op, filez! Hij wou eerst niet, hij had daar willen

900 sterven. Dat gaat toch niet. "Maar ze leerden 't hem wel. Regardez." De zoon licht den hoed van vaders hoofd op. Een lichte streep op de huid – een kogel is er rakelings over gegaan. De oude man sloft verder. Hij hoort niet veel van wat er gezegd wordt! Negentig jaar is hij... De zusters hebben intusschen veel te bedisselen; vrouwen en kinderen schieten op haar toe als vliegen op de suiker, en ze beslissen met de autoriteit... die de vrouw in dit leven nu eenmaal nu en dan neemt. Maar tot de heeren komt zich een jonge Turk wenden, met de vraag, of er ergens

905 cigaretten te koop zijn? Ja... een toko is er nog niet, maar is op komst. Voorloopig zijn er alleen uitdeelingen van wat goede gevers zenden en waarnaar de Belgen met meer dan Hollandsche levendigheid grijpen. – "Hoe komt u hier?" vraag ik. De jonge

910 man, die student aan de landbouwschool was, is met zijn hospita, een Hollandsche, uit Luik gevlucht, toen haar huis verwoest was – naar Holland. "Kan ik daar geen kwaad bij?" had hij nog gevraagd. "Wel neen, dat is onzijdig". Maar te Moerland (Holland) heeft men hem gevangen genomen en in den trein gezet. Men dacht, dat hij Rus was... en men zond hem hier heen. – "C'est bien drôle ce qui m'est arrivé", zegt hij, niet

915 ten onrechte, - "En wat zegt u wel van den oorlog? - "Monsieur, niemand heeft den
oorlog gewild en toch is hij gekomen - het noodlot, niet waar?
"Wij Turken zouden alleen reden hebben om tegen Griekenland te vechten. We willen
dien oorlog ook niet, maar... si elle se présente, nous la ferons." Zijn jong, fijn
besneden heel licht gebronsd gezicht met den adelaarsneus trekt daarbij strak.
920 Fatalisme van den Mohammedaan. Hij schrijft zijn naam voor me op: Tefvik Pacha zade
Nechit Degoum (zade=wiens zoon is; Tefvik Pacha is zijn vader) uit Konstantinopel, en
hij vertelt dat hij, jongen toen van zeventien jaar, als volontair mee is geweest in
den oorlog tegen Bulgarije. "Maar" verzoekt hij "wil u opschrijven, dat ik graag mijn
925 dankbaarheid wil uitspreken tegenover 't Nederlandsch volk, en zijn regeering, en
tegenover Hare Majesteit de Koningin, voor de uitstekende behandeling, die we hier
ondervinden? Want ik moet zeggen, hier doet men zeer veel. Men baadt elke week de
kinderen, men geeft ze melk, men steekt ieder in nieuwe kleeren. Ik heb er eerbied
voor." Dan buigt hij met oostersche statie... zóó kan een Hollander of een Belg het
930 niet! In de dorpen langs den straatweg is 't middagkerk. De boeren met de lange
jassen en de kleins petjes, de boerinnen met de zware zwarte rechtgelijnde rokken en
de stijve witte mutjes stappen er in groepjes heen. Kalme rustig, gezichten van
mensen over wie de jaren zonder groot gebeuren heengaan, die van ouder tot ouder op
hun zelfde hofstee wonen. 't Zou een merkwaardig contrast zijn als men ze vlak langs
't vluchtelingenkamp kon zien stappen, van de menschen, uit huis en hof verjaagd. Wat
935 een afstand tusschen de levens van die twee groepen. Zoo ver als Holland nu van 't
overige midden-Europa! Wat, hopen wij, zoo blijft. J. J. B.

Nederland en de Oorlog.

De "Nias".

940 Het vrachtstoomschip "Nias" van de "Nederland", is op de thuisreis bij Deal door een
Engelsch oorlogsschip aangehouden en naar Londen gezonden.

Defensiefonds.

945 De Minister van Binnenlandsche Zaken deelt in de *St.-Ct.* mede, dat ten behoeve van
het fonds, waarvan de strekking is bekend gemaakt in de *Staatscourant* van 30/31
Augustus j.l., in dank ontvangen is eene toezegging van den heer A. Tigler Wybrandi,
tot een tiende van zijn vermogen, welk tiende deel thans geraamd wordt op f30,000.

Het bloembollensyndicaat.

950 De commissie die het Bloembollensyndicaat voorbereidt, heeft aan de Regeering
bericht, dat de gestelde eischen in zake de garantie voor het voorschot van tien
millioen gulden aan de bloembollenhandelaren te bezwarend zijn. Daarom kan het
syndicaat voorloopig nog niet definitief worden opgericht. De commissie hoopt evenwel
955 met de Regeering tot overeenstemming te komen.

De Tambora.

De directie van den Rotterdamsche Lloyd deelt ons het volgende mede: Het s.s.
"Tambora" is Zaterdagmiddag te halfzes aan de Lloydkade gearriveerd. De kapitein
rapporteert, dat op den 28 Augustus in den voormiddag het schip werd aangehouden door
960 het Engelsche oorlogsschip "Sutley", dat 1 passagier 3e klasse, 1 matroos, 3 stokers
en 1 tremmer, allen Duitschers, medenam. Later, op den 31 Augustus, in den namiddag,
werd het schip aangehouden door den Franschen kruiser "Lavoisier", welke ons bevel
gaf naar Brest te stoomen. Het schip moest daarvoor wachten op de komst van een
hulpkruiser, die het schip tot Brest zou convoyeeren, ten einde aldaar de gedeelte
965 der lading te lossen, hetwelk door de Fransche Regeering als contrabande werd
beschouwd. Door opkomenden mist kon de hulpkruiser ons niet vinden, en kregen wij den
1 September order om het oorlogsschip "Lavoisier" te volgen, onder welk geleide wij
dienzelfden avond ter reede van Brest ankerden. Den 2 September werd het schip naar
de binnenhaven gebracht en werd door de Fransche admiraliteit de mail en pakketpost
970 van boord gehaald. Den 3 September werd begonnen met het lossen van de lading, allos
op aanwijzing van de Fransche autoriteiten, en was den 10 September alle contrabande-
lading gelost; in hoofdzaak bestaande uit cacao, koffie, thee, rijst en tapiocameel.
In den namiddag van den 10 September mocht het schip weder naar de buitenreede
verhalen en vertrokken wij des namiddags te 4 uur naar zee. In het Engelsch Kanaal
975 werd het schip nogmaals aangehouden door het Fransche oorlogsschip "Surcouf" en den
Franschen hulpkruiser "La Lorraine" en later onder de Engelsche kust door het
Britsche oorlogsschip "Winchester".

Belgische vluchtelingen.

980 Men schrijft ons uit Vlissingen: Dat er gewaakt wordt tegen het afzetten van

985 vluchtelingen, dat er gezorgd wordt voor financieelen en anderen steun voor deze
ongelukkigen is zeker toe te juichen, maar dat zelfs in deze omstandigheden de
aankomende vreemdelingen ten deele blijk geven misbruik te willen maken van de
menschlievendheid, is zeker te laken. Alhier is het reeds een paar malen voorgekomen,
dat de personen om geld voor overtocht vroegen of om anderen steun en het bij
990 onderzoek blijkt, dat die personen geld bij zich hebben, voldoende om zelf te
betalen. Zooveel mogelijk wordt getracht, zulk bedrog te voorkomen.
— Te Hulst, een plaats van 3000 zielen, zijn thans niet minder dan 1100
vluchtelingen.

Neutraliteit.

995 Van verschillende zijden zijn den Minister van Oorlog gevallen ter oore gekomen van
militairen, die verzuimden de noodige voorzichtigheid in achtste nemen in hun
gesprekken nopens de oorlogvoerenden. In verband met de handhaving van eene strikte
neutraliteit is het zijn verlangen, dat ieder militair zich onthoude in het openbaar
goed- of afkeuring uit te spreken over de handelingen der oorlogvoerenden, dan wel
zijn voorliefde voor, of zijn afkeer van een dezer te verkondigen. De Minister heeft
zulks ter kennis doen brengen van alle commandanten van leger en landweer.

1000 **Trein naar Zwitserland.**

De bijzondere trein, die Donderdagochtend naar Zwitserland vertrok, is na een goede
reis Vrijdag voormiddag 11 uur te Bern aangekomen.

1005 De wijk-comités van de algemeene commissie tot steun hebben gisteren aan ongeveer
6500 personen een uitkeering gedaan tot een gezamenlijk bedrag van ongeveer f24,000.
Bovendien ontvingen 3865 personen een huurbon tot een totaal bedrag van ongeveer
f4500. Op dezen bon kunnen de huiseigenaren bij de commissie de halve huur tot een
maximum van f2 ontvangen. Door inwisseling van dezen bon wordt de geheele weekhuur
geacht te zijn gekweten. Intusschen bevat de bon de herinnering, dat aanneming van
1010 den huurbon door den verhuurder den huurder niet ontslaat van de moreele
verplichting, om hetgeen de verhuurder te kort komt, zoodra mogelijk aan te zuiveren.
Verleden week Zaterdag werd aan ongeveer 5300 werkloozen een bedrag van ongeveer
f19,000 uitgekeerd. Het burgerlijk armbestuur heeft gisteren en eergisteren aan ruim
2300 personen, die niet tot de gewone bedeelden behooren, onderstand uitgekeerd tot
1015 een totaal bedrag van ongeveer f8000. De vorige week Zaterdag bedroeg het getal
buitengewoon bedeelden 2100 en het uitgekeerde bedrag ongeveer f7000. Aan de gewone
bedeelden is deze week ongeveer f3500 uitgekeerd. (N. R. Ct.)

Uit Rotterdam.

1020 Onze corr. te Rotterdam meldt: Sinds den aanvang van den oorlog is ook het
aanzienlijk vervoer van Rotterdam naar de Westkust van Afrika onmiddellijk stopgezet,
dat tot dusver onderhouden werd door de Duitsche Woermannlinie en de Engelsche Elder
Dewyssterlijn, welke gezamenlijk wel 15 afvaarten per maand naar verschillende havens
aan Afrika's kust aanboden. Hiervan trokken ook de Nederlandsche distilleerderijen
1025 partij voor den uitvoer van aanzienlijke hoeveelheden jenever, zoodat zij wel in de
eerste plaats geleden hebben onder het ontbreken van die verscheeppgelegenheden. De
firma Elder Dewysster heeft thans op bescheiden wijze in dit gebrek voorzien. Zij
zond de vorige week haar stoomschip "Memnon" naar Rotterdam en dat is thans nagenoeg
afgeladen met niet minder dan 300,000 kisten jenever voor de Westkust, waarheen het
1030 schip waarschijnlijk heden zal vertrekken. Het ligt in de bedoeling dezer Engelsche
firma, indien de omstandigheden gunstig zijn, spoedig weer een schip voor hetzelfde
doel naar Rotterdam te zenden.

Uitvoer-smokkelarij.

1035 Men schrijft uit Limburg aan de "N. Ct.": Op het oogenblik is een zeer groot deel der
kommiezen, anders aan de grensplaatsen gestationneerd, onder de wapenen. De gewone
posten zijn zwak of niet bezet en meestal zijn er kommiezen van andere plaatsen
gedetacheerd. Die vreemde kommiezen zijn in de streek onbekend. Er wordt dan ook heel
wat uitgevoerd, wat niet uitgevoerd mag worden. Zoo gaat tarwemeel met groote
1040 hoeveelheden eerst naar woningen op de grens en later de grens over naar Duitschland.
Ook veel paarden. Daar de soldaten van de landweer, aan de grens geplaatst, meest uit
de omgeving vandaan zijn en ongaarne tegen hun dorpsgenooten van wie zij bovendien
soms als burger min of meer afhankelijk zijn, zullen optreden, is betere bezetting
van de kommiesposten langs de grenzen, met het oog op den uitvoer, hoogst gewenscht.
1045 Het blad heeft den inhoud van deze mededeeling, met enkele bijzonderheden die daaraan
nog waren toegevoegd, terstond ter kennis van de Regeering gebracht, maar meent er

toch tevens openbaarheid aan te moeten geven.

Vrijdom van port.

1050 Tot nadere beschikking is vrijdom van port verleend voor brieven gericht aan of afkomstig van de algemeene verplegingscommissie, zes verplegingscommissies in Zeeland en haar leden. ("N. R. Ct.")

De suiker en de oorlog.

1055 In den "Indische Mercur" wijdt dr. H. C. Prinsen Geerlings een beschouwing aan de vooruitzichten der suikermarkt in verband met den oorlog. Wij ontleenen daaraan, dat bij het uitbreken van den strijd de Cuba-oogst nagenoeg afgeloopen en bijna geheel verzonden was, terwijl er in West-Indië evenmin veel suiker aanwezig was. Alleen Mauritius en Java waren op 1 Augustus in volle werking en de Britsche Regeering
1060 verzekerde zich terstond van 250,000 ton Java-suiker, levering Sept.-Oct., 100,000 ton suiker uit Mauritius, levering September en 50,000 ton uit Demerara. Bovendien werd er in Amerika op groote schaal geraffineerde suiker aangekocht en eveneens moeite gedaan om nog restanten oogst uit Cuba te betrekken. Door die maatregelen zal het Vereenigde Koninkrijk voor de eerstvolgende maanden voldoende van suiker zijn
1065 voorzien, ook al blijft het uitvoerbod van de vastelandsmogendheden gehandhaafd. De hier geschetste groote vraag naar disponibele rietsuiker heeft den prijs van dat artikel sterk doen stijgen. Superieure Java suiker, die in Juli op Java f7 3/8 per pikol genoteerd stond, steeg in korten tijd tot f12, ja, zelfs tot f13. Van den Java-oogst was door toevallige omstandigheden meer onverkocht gebleven dan in andere jaren
1070 het geval is, zoodat de fabrikanten op dat eiland ook in het voordeel participeeren, dat door de groote stijging van den prijs wordt behaald. Een groot deel van de nog te produceeren Java-suiker was reeds eerder verkocht, zoodat de koopers van dit artikel, die nog niet hadden voorverkocht, eveneens een goedewinst behalen.

1075 In Duitschland en Oostenrijk, waar door de fabrikanten en de autoriteiten alle moeite wordt gedaan om den suikeroogst zoo goed mogelijk binnen te halen wenschen eerstgenoemden, dat het uitvoerverbod van suiker naar neutrale staten zoo spoedig mogelijk wordt ingetrokken. Wil Engeland dan via die staten koopen, dan kan hun dit niet anders dan aangenaam zijn. Het is duidelijk, dat de heerschappij over de zee, die Engeland uitoefent, het steeds mogelijk maakt rietsuiker in te voeren, zoodat een
1080 Duitsch en Oostenrijksch uitvoerverbod geenszins in staat kan zijn, dat land uit te hongeren. Koopt Engeland nu de rietsuiker op, dan wordt de rietsuikerindustrie versterkt en de groote hoeveelheden continentale beetwortelsuiker blijven nutteloos liggen, terwijl de fabrikanten veel liever verkochten en de geldswaarde ontvingen. Tot nog toe is het verzoek van de Duitsche suikerindustrieelen tot hun regeering
1085 gericht om den uitvoer van suiker weder open te stellen nog niet toegestaan, maar wel werd in uitzicht gesteld, dat te zijner tijd zou kunnen worden nagegaan, of er in sommige gevallen dispensatie van het verbod zou kunnen worden gegeven. De toestand is dus deze, dat er voorloopig suiker genoeg zal zijn in Europa, maar dat, zoo het uitvoerverbod naar buitenslands gehandhaafd blijft, er veel suiker in Duitschland en
1090 Oostenrijk zal opgeslagen worden, terwijl Engeland uit alle oorden van de wereld rietsuiker tot zich zal moeten trekken en dan vooral in concurrentie treden moet met de Vereenigde Staten voor den koop van het product uit het eenige groote rietsuikerland, dat na November zal kunnen leveren, n.l. Cuba. De vraag of de prijs van rietsuiker hoog zal blijven of eene vermindering zal ondergaan, hangt dus in de
1095 eerste maanden hoofdzakelijk af van de vraag, of Engeland de suiker uit den nieuwen beetwortelsuikeroogst, die hoogstwaarschijnlijk in voldoende hoeveelheid geproduceerd zal worden, zal willen of kunnen koopen, of deze in het land van productie moet of wil laten en rietsuiker koopt.

1100 **Engelsch Telegramtarief.**

Nu het gebruik van Code-woorden in het telegrafisch verkeer is verboden en de telegraafmaatschappijen daardoor veel grootere winsten maken, werd in het Engelsche Lagerhuis door een lid gevraagd, welke maatregelen de Engelsche regeering daartegen zal nemen. Minister Lloyd George antwoordde, dat de regeering thans een schrijven van
1105 de telegraafmaatschappijen overweegt, waarbij eene verlaging van het tarief gedurende den tijd van verbod van codewoorden, wordt voorgesteld.

Caisse Général de Reports te Brussel.

1110 De Caisse Général de Reports te Brussel, een der naar Duitschland en ook naar andere landen gelduitleenende banken, heeft aan Berlijnsche beursfirma's een circulaire gezonden, waarin zij verzoekt om onmiddellijke betaling der Augustusgelden aan een Berlijnsche Bank voor rekening der Belgische Nationale Bank. Daarbij zouden de

gedeponeerde effecten eerst na ontvangst der betaling worden geleverd. De betrokken
1115 firma's hebben in hoofdzaak geantwoord, dat zij van de disposities der Caisse de
Reports vóór het einde van den oorlog geen notitie konden nemen.

Leening München.

Het gemeentebestuur van München heeft bekend gemaakt dat ondanks de buitengewone
1120 tijdsomstandigheden, de op 1 October a.s. verschijnende coupons der 4% stedelijke
leeningen van 1892, 1900, 1906 en 1907, als gewoonlijk 15 dagen voor den vervaldag,
dus van 15 September af, betaalbaar zijn.

Uit Engeland.

Gedurende de eerste acht maanden van dit jaar bedroeg de invoer van goud en gouden
1125 muntmateriaal in Engeland £47,631,335 en de totale uitvoer £29,325,256, latende een
netto invoer van £18,306,079 tegen £15,566,486 in de overeenkomstige periode van
1913. Bovengenoemd cijfer geeft echter geen juist beeld, daar geen rekening is
gehouden met groote bedragen goud, die door de Engelsche Bank zijn gekocht en in
Canada en Zuid-Afrika worden gehouden. Aan zilver werden sedert het begin van het
1130 jaar slechts 60,420,385 ons ingevoerd tegen 79,561,836 in de overeenkomstige periode
van 1913.

Uit de Petroleum-industrie.

Uit New-York wordt begin Aug. gemeld, dat de geheele vloot van de Standard Oil
1135 Company, bestaande uit 205 tankschepen, sleepbooten, vrachtbooten, exclusief de
gecharterde schepen, stil ligt. De Standard Oil Cy. of New-Jersey bevindt zich in een
moeilijker toestand dan de andere ondermaatschappijen, daar haar kleine vloot onder
Duitsche vlag vaart. Direct bezit die maatschappij slechts twee schepen en indirect
1140 de 37 schepen der Deutsch-Amerikanische Petroleumgesellschaft. Deze schepen bevinden
zich of in Duitsche handen of zijn verdeeld over de neutrale havens der wereld. Het
stilliggen der geheele vloot is van grooten invloed op de productie der
raffinaderijen, zoodat in New-Jersey begin Augustus 12,000-14,000 man halve dagen
werkten.

1145 **Cement.**

Het uitvoerverbod van cement in Duitschland is opgeheven.

De Berlijnsche geldmarkt.

Eendaagsch geld was 9 dezer te Berlijn voor 4-3½% verkrijgbaar. Particulier disconto
1150 noteerde 5½%. Het stijgen van het particulier disconto werd in verband gebracht met
het bekend worden van de rente der oorlogssleening.

Goudproductie.

1155 De goud-productie in Transvaal heeft gedurende Augustus 711,918 (v. m. 732,485) ounce
bedragen, ter waarde van £3,024,037 (v. m. £3,111,398).

Uit de Ver. Staten.

Aan een met groote vertraging door de "Frf. Ztg." uit New-York ontvangen bericht van
1160 8 Augustus is het volgende ontleend: De toestand is ernstig en de verbetering zal wel
lang op zich laten wachten. Men verzekert, dat zelfs tijdens den burgeroorlog het
economische leven niet zoo gedesorganiseerd is geweest als thans. Voor het grootste
deel is dit het gevolg van het ontbreken van export van eenige groote
stapelartikelen, waardoor elk jaar honderden millioenen dollars uit het buitenland
werden ontvangen. Wat moet b.v. met den katoenooft geschieden? Het buitenland
1165 betaalde elk jaar \$600 millioen voor zijn aandeel en gewoonlijk waren tot 1 September
reeds 2 millioen balen op weg naar Europa. Alle pakhuizen zijn boordevol tarwe en
ander graan, maar schepen voor het vervoer naar Europa zijn niet te verkrijgen. De
spoorwegen kunnen zelfs reeds geen graan voor vervoer meer aannemen, want zij weten
niet, waar zij het moeten opslaan. Ook de uitvoer van petroleum is gestaakt en de
1170 productie is met 40% ingekrompen. Aan koper wordt op he oogenblik ongeveer 25%
minder geproduceerd, maar verdere bedrijfsinkrimingen worden verwacht. Europa kocht
in dezen tijd gewoonlijk voor \$50 millioen aam tabak, doch de planters zullen die
vooreerst zelf moeten behouden. Ook de importhandel heeft voor het grootste deel
opgehouden, waardoor vele industrieën moeten stop zetten wegens het ontbreken van
1175 grondstoffen. Zoo levert Duitschland b.v. 90% van alle in de Ver. Staten gebruikte
teerleuren en vele textielfabrieken moesten daarom reeds worden stopgezet. Men neemt
aan dat sedert het uitbreken van den oorlog tot 8 Augustus reeds 100,000 werklieden
zijn ontslagen. Men hoopt thans een groot deel van den Europeeschen import naar Zuid-

Naspeuringen van Paul Theelen: 13 september 1914

1180 Amerika en het Verre Oosten te kunnen bemachtigen. De vakbladen zijn echter sceptischer want zij weet zeer goed, dat Amerika slechts een klein deel van de daar benodigde producten kan fabricceeren en de financiering van den export groote moeilijkheden ondervindt.